

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова приймальної комісії
Білоцерківського НАУ з прийому
до аспірантури та докторантури,
професор

Олена ШУСТ
Олена ШУСТ
2026 року

**Програма іспиту з методології наукових досліджень
замість ЄВВ (єдиного вступного випробування)**

м. Біла Церква - 2026

ВСТУП

Програма вступного іспиту з методології наукових досліджень для вступу до аспірантури у 2026 році сформована відповідно до вимог чинного законодавства України у сфері вищої освіти, підготовки докторів філософії та організації вступної кампанії до закладів вищої освіти.

Метою вступного іспиту є визначення рівня готовності вступників до провадження науково-дослідницької діяльності, здатності застосовувати сучасні методологічні підходи у науковому пізнанні, здійснювати аналіз наукової інформації, формулювати та обґрунтовувати наукові проблеми, а також використовувати методи наукового дослідження відповідно до обраної спеціальності.

Програма передбачає перевірку знань вступників щодо теоретичних основ науки та наукового пізнання, методології, методів і організації наукових досліджень, принципів академічної доброчесності, особливостей підготовки та оформлення наукових праць, сучасних підходів до обробки, аналізу й інтерпретації результатів досліджень.

УЗАГАЛЬНЕНА СТРУКТУРА ЗАВДАНЬ

1. Наука та наукові дослідження в сучасному світі.
2. Загальне уявлення про методологію наукового дослідження.
3. Система організації наукової діяльності.
4. Представлення наукових досліджень.

ДЕТАЛІЗОВАНА СТРУКТУРА ЗАВДАНЬ

РОЗДІЛ 1. НАУКА ТА НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

1.1. Феномен науки

- 1.1.1. Наука як складова культури (соціокультурний феномен)
  - 1.1.1.1. Відмінності науки від інших складових культури. Наука та філософія, наука та релігія, наука та мистецтво.
  - 1.1.1.2. Наука як основний засіб отримання нового об'єктивного знання.
  - 1.1.1.3. Наука як система знань (теорії, закони, гіпотези, поняття, наукові методи). Наука як дослідницька (пізнавальна) діяльність. Види

наукової діяльності (згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну ДІЯЛЬНІСТЬ»). Наука як соціальний інститут.

1.1.2. Характерні ознаки та функції науки

1.1.2.1. Критерії науковості, які відрізняють науку від інших форм знання: об'єктивність та предметність; системність; є можливість перевірки; раціональність; доказовість; обґрунтованість і достовірність результатів; орієнтація на передбачення; наявність понятійно-категоріального апарату та власної методології.

1.1.2.2. Основні евристична, світоглядна, функції науки: практична пізнавальна, (виробнича), соціальна, культурно-виховна, освітня.

1.1.2.3. Сучасні підходи до класифікації наук: за цілями дослідження (фундаментальні, прикладні, розробки), за предметом (природничі, технічні, суспільні, гуманітарні).

1.1.3. Наука, ненаука і псевдонаука, проблема демаркації

1.1.3.1. Наука, ненаука, псевдонаука, протонаука. Наука та доказовість, несуперечливість емпірично встановленим фактам, відтворюваність результатів. Науковий скептицизм.

1.1.4. Структурні елементи науки, їхня характеристика

1.1.4.1. Поняття об'єкта і суб'єкта науки, їх взаємозв'язок та взаємозалежність.

1.1.4.2. Науковий факт, поняття, термін, категорія, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія, закон, закономірність, науковий принцип.

1.2. Організація наукової діяльності в Україні

1.2.1. Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту»

1.2.1.1. Основні питання наукової діяльності, що регулюються законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту».

1.2.1.2. Третій рівень вищої освіти — кваліфікації, ступені, основні вимоги до компетентностей і результатів навчання.

1.3. Розуміння наукового дослідження

1.3.1. Поняття «наукове дослідження»

1.3.1.1. Історичний, соціальний дослідження». прагматичний, контекст Зв'язок поняття поняття «наукове дослідження» з іншими

поняттями: знання, інформація, розвідка, пошук, відкриття, винахід, прогрес тощо.

1.3.1.2. Значення та функції наукових досліджень у сучасному суспільстві.

Наукове дослідження та інші види отримання інформації або розв'язання проблем: практичний і теоретичний досвід, інстинктивні дії, навчання, дії навмання тощо.

1.3.1.3. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження як основні форми наукової діяльності.

1.3.2. Наукове дослідження як процес

1.3.2.1. Визначення проблеми дослідження. Підготовка, виконання дослідження. Оприлюднення, обговорення й уточнення результатів як стадій (етапів) науково-дослідного процесу.

1.3.3. Класифікації наукових досліджень

1.3.3.1. Класифікація за 2 сферою використання результатів (за цільовим призначенням). Класифікація за методами дослідження. Класифікація за джерелом фінансування. Класифікація за зв'язком з суспільним виробництвом. Класифікація за тривалістю дослідження. Класифікація за стадіями дослідження. Класифікація за кількістю науковців, які працюють над дослідженням (одиничне, групове). Класифікація за кількістю задіяних наукових галузей (одна, комплексне або big science).

1.4. Відкрита наука

1.4.1. Поняття відкритої науки (UNESCO)

1.4.1.1. Визначення поняття «відкрита наука».

1.4.1.2. Наукова комунікація.

1.4.2. Складові відкритої науки

1.4.2.1. Відкриті наукові знання.

1.4.2.2. Відкрита наукова інфраструктура.

1.4.2.3. Відкрита участь соціальних суб'єктів.

1.4.2.4. Відкритий діалог з іншими системами знань.

1.4.3. Цінності та принципи відкритої науки

1.4.3.1. Цінності відкритої науки.

1.4.3.2. Принципи відкритої науки.

1.4.4. Переваги і ризики відкритої науки

1.4.4.1. Переваги відкритої науки.

1.4.4.2. Ризики відкритої науки.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО МЕТОДОЛОГІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Загальна характеристика методології

2.1.1. Широке та вузьке розуміння методології. Поняття методології науки

2.1.1.1. Методологія науки в широкому й вузькому значеннях. Головна мета методології науки. Методологічна основа наукового дослідження.

2.1.1.2. Методологія як загальна система і галузь теоретичних знань та уявлень. Методологія як система найбільш загальних принципів пізнання. Методологія як вчення про правила мислення. Методологія як вчення про науковий метод.

2.1.1.3. Описова, нормативна, критична, прогностична функції методології науки. Роль методології науки в забезпеченні об'єктивності та надійності наукових досліджень. Міждисциплінарність у сучасній методології.

2.1.1.4. Структура методології за змістом (принципи, парадигми, цінності, теорії, поняття, методи, прийоми).

2.1.2. Поняття методу і методики: спільне та відмінне

2.1.2.1. Поняття методу. Визначення методу як способу досягнення певної мети, вирішення конкретного завдання.

2.1.2.2. Класифікація методів за типом знання, рівнем пізнання, методологією дослідження, способом організації наукового дослідження.

2.1.2.3. Характеристика методів (емпіричні, теоретичні, загальнонаукові, конкретно-наукові).

2.1.2.4. Ознаки наукового методу: об'єктивність, надійність, валідність, детермінованість, результативність, адекватність.

2.1.2.5. Поняття методики. Визначення методики як сукупності конкретних прийомів і процедур застосування певного методу.

2.1.2.6. Структура методики: мета, завдання, об'єкт, предмет, методи, Інструменти, процедури, критерії оцінювання результатів). Вимоги до методики: адаптивність, результатів, ефективність.

2.1.2.7. Спільне та відмінне між методом і методикою.

2.1.3. Структура змістовної методології

2.1.3.1. Філософська методологія як рівень методології науки.

2.1.3.2. Загальнонаукова методологія. Загальнонаукові підходи, загальнонаукові загальнонаукові поняття.

2.1.3.3. Конкретно-наукова методологія.

2.1.4. Основні методологічні принципи наукових досліджень

2.1.4.1. Основні методологічні принципи наукових досліджень (об'єктивність, всебічність, сутнісний аналіз, єдність Історичного і логічного, доказовість, системність).

2.1.5. Характеристика деяких методологічних підходів

2.1.5.1. Системний підхід як загальнонауковий підхід (сутність, основні вимоги до використання). Поняття системи і структури. Системний аналіз.

2.1.5.2. Характеристика аксіологічного підходу в контексті цінностей наукового знання, наукової діяльності, цінностей вченого.

2.2. Наукове пізнання як основа наукових досліджень

2.2.1. Наукове пізнання та його ознаки. Наукове пізнання як цілеспрямована відносно пізнавальна діяльність. Компоненти наукового пізнання: мета (цілі) пізнання; пізнавальна діяльність суб'єктів; об'єкти пізнання; предмет пізнання; методи та засоби пізнання; логічні форми та мовні засоби пізнання; результати пізнання.

2.2.2. Принципи наукового пізнання: принцип об'єктивності; принцип пояснення множини досліджуваних явищ за допомогою небагатьох загальних уявлень; принцип достатньої повноти обґрунтування; принцип системності; принцип єдності аналізу й синтезу; принцип єдності історичного й логічного; принцип сходження від абстрактного до конкретного.

2.2.3. Рівні наукового пізнання (теоретичний, емпіричний)

2.2.3.1. Емпіричний рівень як рівень наукового пізнання. Дослідницькі операції: спостереження за об'єктами; фіксація фактів; проведення

експериментів; встановлення емпіричних співвідношень і зв'язків між окремими явищами.

- 2.2.3.2. Специфіка емпіричного знання. Пізнання об'єкта з боку зовнішніх зв'язків; обмеженість сфери застосування отриманого знання.
- 2.2.3.3. Поняття наукового факту. Факти дійсності і факти науки. Науковий факт як знання про подію або явище, достовірність яких доведена; знання, отримане під час спостережень і експериментів. Роль фактів у науковому пізнанні: створення емпіричної бази для висунення гіпотез і побудови теорій; вирішальне значення в підтвердженні гіпотез (теорій) або їх спростуванні.
- 2.2.3.4. Теоретичний рівень пізнання дійсності. Проблеми і наукові припущення (гіпотези), що базуються на фактах, а також засновані на них закони, принципи і теорії.
- 2.2.3.5. Специфіка теоретичного знання. Створення систем знань, теорій, у яких розкриваються загальні зв'язки, формулюються закони; переважає раціональний момент пізнання; відображаються явища і процеси з боку їхніх універсальних внутрішніх закономірностей; систематизуються досліджувані об'єкти.
- 2.2.3.6. Поняття наукової теорії. Теорія як найбільш розвинена форма наукового пізнання. Теорія як сукупність доведених і об'єднаних в єдину систему понять, категорій, законів, принципів, концепцій, що узагальнено відображають певну область дійсності. Наукова теорія як сукупність понять і суджень стосовно деякої предметної сфери, об'єднаних у єдину систему знань за допомогою певних логічних принципів. Функції теорії (синтетична, пояснювальна, методологічна, прогностична, практична).

2.3. Методи наукових досліджень

- 2.3.1. Метод як обґрунтована та ефективна система дій для досягнення певних цілей.
  - 2.3.1.1. Метод як засіб отримання наукового знання, як спосіб організації пізнавальних процедур, як система пізнавальних прийомів.
  - 2.3.1.2. Функції методу. Питання результатів дослідження від методу.
- 2.3.2.1. Основні функції методу експериментально-дослідницька, Продовження додатка 3 зв'язків і залежності (пізнавальна, аналітична, інструментальна).

2.3.2.2. Об'єктивність і суб'єктивність у виборі методів дослідження.

Поняття «методологічного негативізму», «методологічного анархізму» та «методологічної ейфорії». Зумовленість результатів дослідження від обраних методів.

2.3.3. Характеристика емпіричних методів наукового пізнання

2.3.3.1. Спостереження як дослідження. Основні метод спостереження, його переваги й недоліки.

2.3.3.2. Метод порівняння. Умови (вимоги до порівняння) і завдання порівняння. Види порівнянь.

2.3.3.3. Метод вимірювання. Вимірювання як визначення числового значення. Основні елементи вимірювання. Поняття похибки вимірювань.

2.3.3.4. Експеримент як метод наукового дослідження. Етапи експерименту.

2.3.4. Характеристика теоретичних методів наукового пізнання

2.3.4.1. Аксиоматичний метод.

2.3.4.2. Гіпотетико-дедуктивний метод. Гіпотеза і дедукція, виведення висновків.

2.3.4.3. Абстрагування і конкретизація. Метод сходження від абстрактного до конкретного. Основні етапи застосування.

2.3.4.4. Історичний та логічний метод, специфіка його застосування.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Елементи наукового дослідження

3.1.1. Поняття актуальності наукового дослідження (потреба у вирішенні конкретної наукової та/або прикладної проблеми).

3.1.2. Етапи визначення теми наукового дослідження: огляд літератури, можливості та ресурси дослідника, теоретичне та практичне значення очікуваних результатів.

3.1.3. Визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, розуміння відмінності між цими поняттями.

3.1.4. Поняття наукової новизни: відкриття, уточнення та доповнення наявних знань, удосконалення наявних моделей чи технологій тощо.

3.2. Пошук й опрацювання наукової інформації

3.2.1. Інформація: сутність, властивості

3.2.1.1. Поняття інформації та її ролі в науковому дослідженні. Основні властивості наукової інформації: адекватність, релевантність, правильність, точність, актуальність.

3.2.1.2. Основні функції наукової інформації: кумулятивна (накопичення знань), комунікативна (передача знань), культурологічна (збереження культурної спадщини), соціальної пам'яті (фіксація досвіду).

3.2.2. Класифікація джерел інформації

3.2.2.1. Первинні джерела інформації.

3.2.2.2. Вторинні джерела інформації.

3.2.3. Науковий пошук інформації

3.2.3.1. Бібліотечні каталоги (традиційні та електронні).

3.2.3.2. Інформаційно-пошукові системи, ресурси мережі Інтернет (електронні наукові видання, бази даних, репозиторії, архіви).

3.2.4. Штучний інтелект у наукових дослідженнях

3.2.4.1. Застосування штучного інтелекту (автоматизація пошуку та швидкої обробки великих обсягів Інформації, автоматизація рутинних завдань).

3.2.4.2. Проблеми використання штучного інтелекту (академічна доброчесність, авторських прав, непрозорість методик).

3.3. Методологічна культура. Академічна доброчесність

3.3.1. Методологічна культура й етика наукової діяльності

3.3.1.1. Поняття методологічної культури. Ознаки методологічної культури: методологічність, методологічна рефлексія, методологічна грамотність, методологічна компетентність, культура роботи з інформацією.

3.3.1.2. Основні принципи етики наукової діяльності: об'єктивність та неупередженість; відповідальність за результати досліджень; повага до інтелектуальної власності; уникання конфлікту інтересів.

3.3.1.3. Академічна доброчесність. Принципи академічної доброчесності (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, прозорість).

3.3.1.4. Види порушень академічної доброчесності: плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація, списування, обман, хабарництво. Відповідальність за порушення академічної доброчесності.

РОЗДІЛ 4. ПРЕДСТАВЛЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

4.1. Публікації як спосіб представлення наукових досліджень

4.1.1. Поняття наукової публікації

4.1.1.1. Наукова публікація як структурована презентація наукового дослідження, що містить пояснення сутності певної наукової проблеми, методи й результати її дослідження, науково обґрунтовані висновки.

4.1.1.2. Функції наукових публікацій: оприлюднення результатів наукової роботи; встановлення пріоритету автора; свідчення про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми; підтвердження достовірності основних результатів, новизни і наукового рівня дослідження; підтвердження факту апробації та впровадження результатів; фіксації завершення певного стану дослідження або роботи в цілому; забезпечення наукової спільноти первинною науковою інформацією.

**Критерії оцінювання якості знань осіб, що вступають
до аспірантури на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти**

Критерії оцінювання знань	Сумарна кількість балів	Підсумкова оцінка
<p>Вступник до аспірантури виявив всебічні, систематичні та глибокі знання з методології наукових досліджень, продемонстрував ґрунтовне розуміння сучасних методів наукового пізнання, принципів організації та проведення наукових досліджень. Упевнено оперує понятійно-категоріальним апаратом, вільно аналізує наукові підходи, методи, методики та інструменти дослідження. Продемонстрував уміння логічно, аргументовано та послідовно викладати думки, обґрунтовувати вибір методів дослідження, формулювати наукову проблему, мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження. Виявив здатність до критичного аналізу наукової інформації, академічної доброчесності та самостійного наукового мислення. Відповіді є повними, правильними, логічними та науково обґрунтованими.</p>	180-200	Відмінно
<p>Вступник до аспірантури виявив систематичні та достатньо глибокі знання з методології наукових досліджень вище середнього рівня, продемонстрував розуміння основних наукових підходів, методів та етапів наукового дослідження. Володіє основними категоріями та принципами наукового пізнання, уміє аналізувати наукову інформацію та обґрунтовувати вибір методів дослідження. Відповіді є логічними та змістовними, однак містять окремі неточності або недостатню глибину аналізу, що не впливає суттєво на загальний рівень виконання завдань.</p>	165-179	Добре
<p>Вступник до аспірантури виявив загалом добрі знання з методології наукових досліджень при виконанні завдань, передбачених програмою іспиту, але припустився низки помітних помилок або неточностей у трактуванні окремих понять, методів чи етапів дослідження. Продемонстрував розуміння базових принципів організації наукової роботи, володіння основними методами дослідження та здатність до самостійного опрацювання наукової інформації. Відповіді загалом правильні, але недостатньо аргументовані або неповні.</p>	150-164	Добре

<p>Вступник до аспірантури виявив задовільні знання з методології наукових досліджень при виконанні завдань іспиту. Відповіді мають фрагментарний характер, містять суттєві неточності у визначенні понять, характеристики методів дослідження та етапів наукової роботи. Вступник непевно орієнтується у принципах організації наукового дослідження, недостатньо обґрунтовує висновки та демонструє обмежене розуміння методологічного апарату наукової діяльності.</p>	<p>130 - 149</p>	<p>Задовільно</p>
<p>Вступник до аспірантури виявив мінімально достатній рівень знань з методології наукових досліджень, необхідний для подальшого навчання в аспірантурі. Продемонстрував базове розуміння окремих понять, принципів та методів наукового пізнання, однак відповіді є неповними, недостатньо послідовними та містять значну кількість помилок і неточностей. Вступник відчуває труднощі при формулюванні мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, недостатньо обґрунтовує вибір методів дослідження та висновки. Рівень володіння програмним матеріалом є задовільним, але потребує суттєвого вдосконалення.</p>	<p>100-129</p>	<p>Задовільно</p>
<p>Вступник до аспірантури виявив незадовільний рівень знань з методології наукових досліджень. Не володіє основними поняттями, принципами та методами наукового пізнання, не здатний пояснити етапи організації наукового дослідження та обґрунтувати вибір методів дослідження. Відповіді є неправильними, неповними або відсутніми, вступник не демонструє навичок аналізу наукової інформації та самостійного наукового мислення, що свідчить про неоволодіння програмним матеріалом.</p>	<p>0 - 99</p>	<p>Не задовільно</p>